

СОЛОМЕНКО Людмила,
кандидат біологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу
науково-методичної роботи та реферування
Національної наукової сільськогосподарської
бібліотеки НААН (м. Київ, Україна)
solomenkoludmila8@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8224-3548>

**КСЕНОБІОТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГІЧНОГО НАПРЯМКУ ТОКСИКОЛОГІЇ В УКРАЇНІ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)**

Резюме

У статті продовжено попередні дослідження автора про еволюцію наукових поглядів на виявлення ксенобіотичних властивостей синтетичних речовин, які застосовує людина в різних галузях господарства з розвитком сучасної екології. У другій половині ХХ ст., коли домінуючим в екологічних дослідженнях стало уявлення (сучасна парадигма) про «пов'язаність усього з усім», в історії становлення екології як науки формується сучасний етап (1970 р. – дотепер) її розвитку. Було, хоч і з запізненням, усвідомлено необхідність одночасного і якнайточнішого врахування усіх змін природного середовища внаслідок розвитку сфер Землі та впливу на нього людської діяльності. Проблема відвернення глобальної екологічної кризи поставила питання об'єднання всіх наукових знань і галузей практичної діяльності на єдиній науковій основі та визначила для всіх єдине завдання: дослідити характер і обсяги забруднень довкілля, пов'язаних з діяльністю людини, ступінь їхньої небезпечності та можливості нейтралізації, шляхи екологізації виробництва, економії та відтворення природних ресурсів. Виникла потреба в наукових знаннях, на яких базуватимуться правила й оцінка безпеки синтетичних хімічних речовин і ліків, що стало важливою мотивацією для вивчення ксенобіотиків. Встановлено, що в цей час було створено Міжнародне товариство з вивчення ксенобіотиків (ISSX), що стало головною науковою організацією для дослідників, які цікавляться метаболізмом і розподілом чужорідних для живого речовин. Починаючи з 1960-1970-х рр. межі токсикології значно розширилися і вона переросла в науку про патологію впливу ксенобіотиків на живі організми, тобто виникла екологічна токсикологія або

токсикологія навколишнього середовища. В кінці XX – на початку XXI ст. велику увагу в Україні почали надавати питанням прогнозування шкідливості й оцінці ризику, включаючи критерій «ризик-користь» до токсичних речовин. Активно розвивається промислова та сільськогосподарська екотоксикологія. Значний внесок у розвиток сільськогосподарської праці та токсикології пестицидів вніс Лев Іванович Медведь (1905-1982). Його організаторська діяльність на посаді директора Київського НДІ гігієни праці та профзахворювань з 1952 по 1964 рр., а потім з 1964 по 1982 рр. директора Всесоюзного НДІ гігієни та токсикології пестицидів, полімерів та пластичних мас сприяла створенню творчих наукових колективів, які займають провідні позиції в галузі сільськогосподарської праці як в Україні, так і за її межами. В сучасних наукових дослідженнях українських учених досить добре вивчено динаміку накопичення залишкових кількостей пестицидів виробництва кінця XX – початку XXI ст. і продовжується дослідження ксенобіотичних властивостей пестицидів, які застосовують для захисту сільськогосподарських культур. Донині Інститут захисту рослин Національної академії аграрних наук України залишається головною установою Науково-методичного центру в нашій країні з виконання програми наукових досліджень «Захист рослин». Проведені дослідження вказують на необхідність форсування вивчення токсичних властивостей ксенобіотиків, які використовуються у різних сферах життя населення та їхнього впливу на навколишнє середовище.

Ключові слова: екологія, еволюція наукових поглядів, ксенобіотики, ксенобіотичні дослідження, екотоксикологія, пестициди.